

Александар РАСТОВИЋ*

СЛУЧАЈ ЛАЖНОГ АТЕНТАТА НА КРАЉА АЛЕКСАНДРА ОБРЕНОВИЋА 1893. ГОДИНЕ

ABSTRACT: *In this work is analyzing insufficiently known scandal with false assassination of three foreigners on Serbian king of Alexander Obrenović in 1893. on the ground of published archive documents. Soon after king Alexander committed coup d`etat, took over power in his hands, declared himself of full age, Richard Mayne, The British citizen informed Serbian legation in London about preparation of so called international coup against new Serbian sovereign. After extensive researching in London and in Belgrade it is confirmed that Mayne sent false information to Serbian authorities in order to get personal material benefits. Scandal was appeared in the moment when the power of the Serbian king was unstable and fragile.*

KEYWORDS: *Assassination, Assassins, King Alexander Obrenović, London, Richard H. Mayne, Scandal, Serbia*

Владавина краља Александра Обреновића, последњег монарха из династије Обреновић, била је један од најнестабилнијих периода у модерној српској историји.¹ Биланс његове десетогодишње владави-

* Аутор је научни саветник Историјског института у Београду.

¹ О краљу Александру Обреновићу у српској историографији није постојала целовита и непристрасна научна биографија све до појаве монографије проф. др Сузана Рајић, *Александар Обреновић, Владар на прелазу векова, сукобљени светови*, Београд 2011. Српски историчари који су између два светска рата писали о животу и делу последњег владара из династије Обреновић углавном су парцијално и пристрасно, и то из дискурса карађорђевићевске историографије оцењивали политику Александра Обреновића. Ова оцена посебно важи за дело Живана Живановића, *Политичка историја Србије у другој половини XIX века*, књ. 3-5, Београд 1924-1925. Ипак, из тог међуратног клишеа треба одвојити озбиљне студије Драгише Васића, *Деветстотрећа. Прилози за историју Србије од 8. јула 1900. до 17. јануара 1907*, Београд 1925, и Слободана Јо-

не чине промене чак четрнаест влада, три устава, пет државних удара, скандали у вези са склапањем брака са Драгом Машин и њеном лажном трудноћом. Поред нестабилне унутрашње политике, последњи Обреновић је водио и неуравнотежену и превртљиву спољну политику, непрестано лавирајући између Аустроугарске и Русије.

Променљиву унутрашњу и спољну политику Александра Обреновића многи његови савременици, али и историчари, тумачили су несрећним детињством које је обележило непрестано сукобљавање и мучне свађе краља Милана и краљице Наталије, који су се такмичили у придобијању наклоности свога сина, чак и након што је преузео власт. Управо је његово тешко детињство оставило трага на доношење најважнијих државних и политичких одлука. Слободан Јовановић напомиње да је Александар Обреновић за време малолетства живео „тужно и осамљено сироче крај живих родитеља“, а да је током времена почео да показује психолошке особине као што су прикривеност, превртљивост, подложност утицајима, склоност за подмукле начине борбе, и слабост моралног компаса.² Историчарка Сузана Рајић сматра да је краљ Александар Обреновић био скроман човек без надмености у комуникацији са људима.³ Њен закључак је да је последњи Обреновић и по менталитету и начину живота који је водио био типични представник поднебља где је рођен и где је живео и радио.⁴

Занимљиве су и оцене краљевих савременика. Јован Мишковић, који је био гувернер малолетног краља, у свом *Дневнику* дао је целовиту оцену његове личности. Према његовим запажањима, краљ „има добро срце и племенитост, али због нервозне природе излази из такта када се раздражи и постаје јогунаст. Код њега су управо две природе: редовна, блага и племенита, а ванредна сурова и јогунаста; али после љутине брзо повратљив и заборавља увреде“.⁵ С друге стране Божидар С. Николајевић је забележио да је српски краљ показивао „један чуђења дос-

вановића, *Влада Александра Обреновића*, 1-3, Београд 1929, 1931, 1936. У савременој српској историографији појавило се неколико научних студија где се целовито или парцијално обрађује биографија Александра Обреновића. То су, између осталих, монографије Ане Столић, *Краљица Драга*, Београд 2000, и Александра Растовића, *Велика Британија и Србија 1903-1914*, Београд 2005.

² С. Јовановић, *Влада Александра Обреновића*, део I, Београд 1990, 225-229.

³ С. Рајић, *Александар Обреновић, Владар на прелазу векова, сукобљени светови*, Београд 2014, друго издање, 502.

⁴ Исто, 526

⁵ Мишковић је дао и општу карактеристику краља Александра која је гласила: Бистар и даровит; досетљив и лукав; памћење одлично; немаран и неуредан; штедљив, јогунаство и пристрасност у игри; доброта срца и племенитост, повратив иако нервозно раздражљив. С. Рајић, *Гувернадурство генерала Јована Мишковића 1890-1893*, у: *Мешовита грађа - Miscellanea*, књ. XXX, Београд 2009, 113.

тојан смисао за политику“, а да је када је преузео власт у своје руке упо-ређиван са Александром Великим.⁶

Коначно, и војвода Симо Поповић је имао позитивно мишљење о новом српском владару са којим се сусрео 23. маја 1893. године у Београду. У *Мемоарима* записао је да се након повратка у Црну Гору срео са књазом Николом Петровићем коме је детаљно описао личност новог српског краља. „Био сам изненађен, управо радостан, када сам видио, како је он о свему добро упућен. Мисли су му одиле лако, ријеч му је вазда напредна. О чему год се зборило, није му било предмет празног разговора; о свему је размишља.“⁷

Већ сам почетак владавине Александра Обреновића обележио је мало познат случај лажног атентата на њега иза кога су наводно стајала два Црногорца која су имала бугарске пасоше, и један Италијан. Информације о припреми атентата тројице странаца је у пет опширних извештаја крајем априла 1893. године у српско министарство иностраних дела у Београду из Лондона слао Александар Јовичић, отправник српског посланства у Лондону. На крају се испоставило да је достављач вести о завери, *Ричард Мејн* (Richard H. Maune), био варалица и да је читава ствар била измишљена.

Вест о такозваној иностраној завери пласирана је убрзо пошто је краљ Александар извршио државни удар и преузео власт у своје руке, и то управо из Лондона који је признао власт новог српског суверена, иако је део јавности, а пре свега ондашња британска штампа скоро на нож дочекала Априлски преврат. Иако је на крају утврђено да се радило о неуспешном покушају једног авантуриста да скрене пажњу на себе и из читаве афере извуче материјалну корист, ипак остаје енигма да ли је ипак иза ње стајао неко много озбиљнији и јачи у британском естаблишменту или јавном мњењу. Иначе, ово је био један у низу скандала са лажним атентатима на краља Александра које ће се низати те и наредних година.⁸

⁶ Б. С. Николајевић, *Из minulih дана. Сећања и документи*, приредио: Св. Б. Николајевић, Београд 1986, 74-76.

⁷ Детаљно износећи књазу Николи импресије из разговора са краљем Александром, Поповић је између осталог написао и следеће: „Сасвијем ми се допао Господару. Симпатичан је и много је јаче развијен, него што смо о њему слушали. Пун је живота, воље за рад и енергије. Из разнога разговора видио сам много јачу спремност и развијеност, него сам очекивао према његовим годинама и положају, у коме се спрема за владоаца. Изненадио ме је својим одговорима на мој говор када ме је примио...“ С. Поповић, *Мемоари*, Цетиње-Подгорица 1995, 350, 353.

⁸ Таса Миленковић, дугогодишњи начелник у Министарству унутрашњих дела Србије у свом Дневнику је забележио да је у другој половини августа 1893. године добио доставу од Милутина Гарашанина да се на краља спрема нови атентат, и да је дојава о завери стигла из Чачка, по којој постоји наредба радикала из Горњег Милановца да

У Лондону где су се појавиле информације о наводној страниј завери против српског краља, његов изненадни и маестрално изведен долазак на власт дочекан је с посебном пажњом. Према извештајима *Едмунда Фејна* (Edmund Fane), британског посланика у Србији, кључне личности априлског државног удара су биле др Лазар Докић, председник Државног савета и пуковници Драгутин Франасовић и Коста Кока Миловановић кога је Фејн у свом извештају погрешно насловио као Кока Младеновић (прим. аутора).⁹ Према Фејновим информацијама, српски краљ је прихватио Докићеву сугестију за извођење државног удара који је организован тајно и за њега је знао врло мали број људи. Фејн је сумњао да је бивши српски краљ Милан био упућен у акцију удара. Сасвим другачије мишљење су имали Јован Авакумовић и *Андре Бар* (André Barre). Авакумовић је у Дневнику записао да је „краљ Александар употребио грубу силу за извођење своје самовоље“, као и да је преврат извео у споразуму са краљем Миланом.¹⁰ Андре Бар је изричито тврдио да је краљ Милан „наредио свом сину да изврши државни удар“.¹¹

Фејнов закључак је био да је удар представљао прилику за краља да створи илузију да је постао спасилац државе.¹² Британски посланик је био одушевљен да је „Српска револуција“ како је назвао „Првопарилски“ државни удар прошла без крви и жртава, и снажно веровао да је српски владар способан да измени карактер свог народа како би постао сличан Бугарима.¹³ Форин офис је 14. априла 1893. године обавештен од српске владе да је нови српски краљ преузео власт, а већ 18. априла је лорд *Арчибалд Росберу* (Archibald Philip Primrose, 5th Earl of Rosebery), британски министар спољних послова, предао ноту Александру Јовичићу да „Велика Британија ступа у званичне односе са новом владом“ то јест да признаје новонастало стање и власт краља Александра.¹⁴ Британска влада је изражавала и уверење да ће нови монарх и његова влада радити у интересу Србије и Велике Британије.¹⁵

Занимљиво је да је и знатан део британске штампе позитивно и са симпатијама примио вест из Београда о државном удару. Угледни ли-

се приликом краљевог проласка преко Такова-Милановца-Рудника пуца на њега. На крају се испоставио да је и ова дојава била лажна, и да се радило о обичној пашквили. *Тасин дневник (1870-1906)*, приредио Ж. Алексић, Београд 1991, 134-138.

⁹ Љ. Ристић, *Србија у британској политици (1889-1903)*, Београд 2014, 136.

¹⁰ Ј. Авакумовић, *Мемоари*, приредио: С. Турлаков, Ср. Карловци-Нови Сад 2008, 316.

¹¹ А. Бар, *Мајска револуција у Србији*, Београд 1906, 16.

¹² Љ. Ристић, *Србија у британској политици*, 136.

¹³ Исто, 136-137.

¹⁴ АС, МИДС, ПО 1903, Ф-IV, П/16, Д-IX, А. Јовичић министру иностраних дела, 8/20. април 1893, у: *Посланство Краљевине Србије у Лондону, том II 1891-1895*, приредили: М. Перишић, С. Рајак, Д. Ристић, бр. 121, Београд 2017, стр. 221-222.

¹⁵ Љ. Ристић, *Србија у британској политици*, 137.

стови као што су *Тајмс* (The Times), *Стандард* (Standard) и *Дејли график* (The Daily Graphic) подржали новог владара примећујући да је иза уклањања намесништва и избора новог краља стајао бивши српски краљ Милан. Иако су оцењивали да је чин преврата био неуставан, ипак су сматрали да је то било мање неуставно стање од неуставне владе либерала.¹⁶ Међутим, било је и оних листова који нису прихватили нову ситуацију, као што су *Дејли њуз* и *Кроникл*. Негативни коментари у *Дејли њузу* (Daily News) о новом српском краљу бринули су српску владу, јер се сматрало да је управо овај лист, незванично, био гласило британске владе. Коначно, угледни листови *Морнинг пост* (Morning Post) и *Дејли телеграф* (Daily Telegraph) су заузели позицију неутралности у вези са догађањима у Београду.¹⁷

Вести о припреми наводне иностране завере против краља Александра су се појавиле само неколико дана након што је он преузео власт од Намесништва, и зато им је српски дипломата у Лондону Јовичић придавао посебну пажњу и са забринутошћу гледао на даљи ток догађаја. Информације су се појавиле у тренутку када је власт новог краља била још крхка и нестабилна, ма колико то на први поглед није тако изгледало. Први у низу извештаја које је о уроти против српског владара Јовичић упутио Андри Николићу, српском министру иностраних дела, датирани је 22. априла 1893. године.

Јовичић је известио Николића да је од извесног Ричарда Мејна (Richard H. Maune) добио податке да су тројица странаца, и то два Црногорца која су имала бугарске пасоше са лажним именима: Алекса Петков и Паул Маринов, заједно са Италијаном Ђованијем Ричијем отпутовали из Париза за Београд. Јовичић се лично сусрео са Мејном који га је детаљно упознао о плану завере, а који је имао елементе криминалне приче. Иначе, Мејн се представио као главни инжењер код *Француског друштва за експлоатацију српске железнице*, а обављао је дужност главног инжењера при машинском друштву - компанији Кокерил (Cocerrill) у Кардифу – Велс, са седиштем у Серенгу – Белгија. Ова компанија се бавила израдом железничких локомотива, запошљавала је неколико хиљада радника и била је једно од највећих предузећа те врсте у Европи.¹⁸

Мејн је известио Јовичића да је као инжењер дуже боравио у Србији, где је стекао велико поверење и поштовање. У истој компанији радио је инжењер Свилокосић, из Париза, који је испросио рођаку Ди-

¹⁶ Исто, 138-139.

¹⁷ Исто, 139.

¹⁸ АС, МИДС, ПО 1903, Ф-1, 3/9, Д-VIII, А. Јовичић министру иностраних дела, 10/22. април 1893, у: Посланство Краљевине Србије у Лондону, том II, бр. 122, стр. 222-223.

вала (Duval), имућног човека и Мејновог секретара. Мејн је упознао Јовичића да је Свилокосић склон анархистичким начелима и да заступа социјалистичке идеје, као и да је напустио компанију. Мејн је из „моралних разлога“ сматрао за потребним да упозна српског дипломату о разлозима Свилокосићевог одласка из компаније. Према његовој интерпретацији, Свилокосић је пренео Дивалу и Мејну информацију да су агенти кнеза Петра Карађорђевића, а међу њима и гроф *Манерхајм* (Comte Mannerheim), који је практично био њихов вођа припремили заверу против новог краља. Ови агенти су ангажовали већ поменута два Црногорца и Италијана који су возом из Париза отишли за Београд где би требало да баце бомбе на краља и ликвидирају га. Мејн је навео и име човека који је бомбе направио. Радило се о Холанђанину *Јан тен Бринку* (Jan ten Brink), хемичару који је живео у Цириху. Такође, упозорио је Јовичића и да гроф Манерхајм намерава да отпутује у Београд, где би се сусрео са краљицом Наталијом када она стигне у Београд. Препоруку у виду специјалног писма прибавио је од редакције париског листа *Леклер* (L'Éclair), с обзиром на то да је српска краљица имала велико поверење у *Алфонса Казета* (Alphonse Cezet) директора тог листа.¹⁹

На Јовичићево питање о гаранцијама за ове озбиљне оптужбе, Мејн је одговорио да њих поседују Дивал и Свилокосић и да су они лично спремни да саопште све детаље око завере представницима српске владе у Београду, ако буду позвани да дођу. Такође је истакао и да Свилокосић лично зна сву тројицу атентатора и да би могао да их идентификује. У прилог веродостојности својих тврдњи, Мејн је Јовичићу приложио две карте грофа Манерхајма и др Бринка са белешком у којој су се налазила имена потенцијалних завереника. Из белешке се наводно могло видети да је у заверу био укључен велики број личности из Србије и изван ње. Мејн је чак Јовичића уверавао да сноси моралну одговорност за све изнете податке, и изричито тврдио да он у читавој ствари нема нема никаквог материјалног интереса, сем да завера буде на време откривена, а атентатори похапшени.²⁰

¹⁹ Исто. У својим дневничким белешкама Милан Пироћанац је 16. маја 1893. године забележио да се сусрео са архимандритом Нићифором Дучићем који је одржавао блиску преписку са краљицом Наталијом. Краљица му се поверила да не намерава да се враћа у земљу после преврата њеног сина, и да му пренесе да је разлог те њене одлуке, што су на власти исти они људи који су њу протерали из Србије. *М. Пироћанац, Белешке*, приредила С. Рајић, Београд 2004, 490. И Албер Мале је у свом *Дневнику* потврдио Гарашанинова сазнања да краљица Наталија неће да дође у Србију. А. Мале, *Дневник са српског двора*, приредила: Љ. Мирковић, Београд 1999, 172.

²⁰ АС, МИДС, ПО 1903, Ф-1, 3/9, Д-VIII, А. Јовичић-министру иностраних дела, 10/22. април 1893, у: Посланство Краљевине Србије у Лондону, том II, бр. 122, стр. 222-223.

Колико је Јовичић озбиљно схватио ове информације о плану и размерама завере показује и следеће писмо које је упутио српском министру иностраних дела, 26. априла, у коме га је обавестио да према његовим подацима Мејн заиста ради као главни инжењер поменутог машинског друштва, да има добру репутацију у Србији, као и да моли министарство да озбиљно приме к знању могућност атентата на српског краља.²¹

Реакција српског министра иностраних дела уследила је након десетак дана. Николић је 6. маја 1893. године информисао Јовичића о предузетим корацима српске владе у погледу могуће завере против Александра Обреновића. Резултати истраге су показали да у Београду у поменутом времену нико од тројице поменутих потенцијалних завереника није био, а да Мејна у Дирекцији за железницу у главном граду нико не познаје. Николићева је оцена била да је Мејн обичан шарлатан који је желео да своје информације добро уновчи. Ипак, због круцијалне важности могуће завере дао је Јовичићу инструкције да настави комуникацију са Мејном, чак и да му понуди и новчану надокнаду за информације о евентуалним завереницима, али и да преко лондонске полиције истражи ко је заиста Мејн и какве су његове намере. Јовичићу је наложено и да читаву ствар држи у најстрожој тајности.²²

У складу са смерницама које је добио, Јовичић се опет сусрео са Мејном који му је поновио да завереници наизменично прелазе из Београда у Земун, као и да српске власти треба да приме Свеликосића и Дивала на хитан разговор како би се што пре осујетила завера против краља. Изнео је и податак да га лично зна Никола Ристић, бивши секретар српског посланства у Паризу, син Јована Ристића.

У међувремену Јовичића је посетио и поменути Никола Ристић који га је известио да је за време његове дипломатске службе у Паризу на име посланика Михаила Кр. Ђорђевића²³ стигло неколико писама са иницијалаима С. К., што се Ристићу учинило сумњивим. Његова процена је била да је иза тих писама стајала Сарка Карађорђевић²⁴ која је

²¹ АС, МИДС, ПО 1903, Ф-1, 3/9, Д-VIII, А. Јовичић-министру иностраних дела, 14/26. април 1893, у: Посланство Краљевине Србије у Лондону, том II, бр. 123, стр. 225.

²² АС, МИДС, ПО 1903, Ф-1, 3/9, Д-VIII, министарство иностраних дела А. Јовичићу, 24. април/6. мај 1893, у: Посланство Краљевине Србије у Лондону, том II, бр. 124, стр. 225-226.

²³ Михаило Кр. Ђорђевић (1850-1901) је био српски правник, политичар и дипломата. Обављао је функције министра иностраних послова, министра правде, министра унутрашњих послова, а био је и заступник министра просвете. Обављао је дужност опуномоћеног министра у Паризу и Букурешту. Био је и државни саветник.

²⁴ Сарка (Сара) Карађорђевић, рођена Анастасијевић (1836-1931), је била супруга Ђорђа Карађорђевића, Карађорђевог унука, и кћи капетана Мише Анастасијевића. Школовала се у Паризу. Говорила је француски и немачки језик. У жељи да му кћи

била позната противница династије Обреновић, а нарочито краља Милана. Ристић је сумњива писма послао краљу Милану, који их прочитао и из њих сазнао да су Ристићеве сумње о спремању завере против његове династије оправдане. Такође је сазнао да су у уроту умешани и познати политичари Ранко Тајсић и Димитрије Тасић, и многи други угледни српски политичари.²⁵ И Авакумовић је у *Дневнику* записао да је Ристић тражио да се види с њим како би му пренео да постоје индиције о ковању завере, али за обарање Намесништва.²⁶ Постојање завере уверило је Јовичића да би оно што му је пренео Ричард Мејн ипак могло да буде тачно. Коначно, тих дана Јовичић је на разговор примио и доктора Велимировића из Париза, рођака Пере Велимировића који му је такође испричао детаље о постојању завере против династије Обреновић.²⁷

Јовичић се трећи пут сусрео са Ричардом Мејном 4. маја 1893. године. Том приликом Мејн је замерио српској влади што није ништа учинила да спречи вршљање завереника по Србији, и припрему атентата против краља Александра. Јовичић је узалудно инсистирао да Мејн пружи додатне информације о завереницима и њиховим кретањима у Београду и Земуну, али је он то упорно одбијао да учини. На крају разговора се испоставило да његови извори информација Свиликосић и Дивал нису имали директан контакт са завереницима, већ да су то чинили преко треће особе. Једине додатне информације које је изнео је да су завереници Маринов и Ричи два пута били у Београду, да су три српска официра умешана у заверу, као и да би их требало сматрати као активне саучеснике завере. Имена српских официра завереника знали су Дивал и Свиликосић. Мејн је и овом приликом поновио да Свиликосића и Дивала треба позвати у Београд на разговор.

На Јовичићеву сугестију да би они можда своје исказе могли да дају у српском посланству у Паризу, Мејн је ту могућност одбацио, пра-

постане кнегиња, капетан Миша Анастасијевић је 1856. удаје за Ђорђа Карађорђевића, руског официра и Карађорђевог унука, а палата коју је подигао да буде њихова резиденција, после неуспеха да Ђорђа доведе на чело Србије постаје Капетан Мишино здање. После удаје, страствено се мешала у политику и династичке борбе за престо. Умрла је 1931. године у Паризу.

²⁵ АС, МИДС, ПО 1903, Ф-1, 3/9, Д-VIII, А. Јовичић министру иностраних дела, 26. април/8. мај 1893, у: Посланство Краљевине Србије у Лондону, том II, бр. 125, стр. 227.

²⁶ Ристић је још пре априлског државног удара тражио да се види са Авакумовићем како би му пренео сумње да се нешто крупно спрема у Србији, јер је као секретар српског посланства у Паризу видео да се бивши краљ Милан виђао са послаником Ђорђевићем. Приликом једног од тих сусрета чуо је да су њих двојица причали о припремама за априлски удар. Међутим, Авакумовић тада није примио Ристића, већ је накнадно сазнао шта је он желео да му поручи. Ј. Авакумовић, *Мемоари*, 329-330.

²⁷ АС, МИДС, ПО 1903, Ф-1, 3/9, Д-VIII, А. Јовичић министру иностраних дела, 26. април/8. мај 1893, у: Посланство Краљевине Србије у Лондону, том II, бр. 125, стр. 227.

вдајући се да би то читаву ствар вратило на почетак. Мејн је затим предложио две солуције, или да Дивал и Свиликосић дођу у Лондон и пруже потребне информације, или да неопходне чињенице о завери саопште свом пријатељу Виконту де Бретању који би затим све то пренео свом добром познанику краљу Милану у Паризу, не би ли он предузео енергичне мере да се завереници ухапсе. Мејн је и наговестио да би читаву ствар могао да саопшти пријатељу Николи Ристићу у Паризу.

Јовичић је о овом разговору обавестио министра Николића, уз напомену да му се профил Ричарда Мејна не свиђа, нарочито од тренутка када га је министар упозорио да према резултатима истраге у Београду Мејн уопште није познат у Србији и да даје контрадикторне податке. Јовичићев закључак, који можда најбоље осликава читаву позадину овог наводног комплота против српског краља, био је да Мејн пласирањем лажних информација можда скреће пажњу са праве завере која се спрема против династије Обреновић и младог краља.²⁸

Тачку на случај наводне завере тројице страних атентатора против краља Александра ставио је сам Јовичић 12. маја 1893. године, када је у опширном извештају обавестио министра Николића да је Ричард Мејн, главни достављач информација о такозваној завери варалица и да припреме атентата није било. Јовичић је известио прво да Мејн није члан Империјалног и Колонијалног института у Лондону, као што је упорно тврдио, што му је потврдио лично и сер Џон Ричард Сомерс Вајн (John Richard Somers Vine),²⁹ секретар Института. Јовичић га је у извештају погрешно насловио као Вајт (нап. аутора). Такође, информацију да ће завереници отићи у Јагодину и тамо извршити атентат на краља Александра, Мејн је исфабриковао на основу најаве вести који је могао да прочита у листу *Стандард* да српски краљ 13. маја одлази у посету Јагодини, Ћуприји и Свилајнцу, градовима који су највише пострадали у земљотресу који је задесио тај део Србије.

Конечно, Јовичић је затражио потребне информације о Мејну и од Френсиса Кембела (Francis A. Campbell), личног секретара сер Филипа Кареа (Philip Currie)³⁰, перманентног државног подсекретара у Фо-

²⁸ Исто

²⁹ Џон Ричард Сомерс Вајн (John Richard Somers Vine), 1847-1929. По занимању је био новинар. У струци је радио до 1871. када је постао приватни секретар Лорд Мера Лондона. Од 1876. се поново бавио новинарством. Био је уредник листова: Cambridge Chronicle и University Intelligence. Од 1886. је био секретар Имепријалног института у Лондону.

³⁰ Филип Каре (Philip Currie) 1834-1906, каријерни дипломата. У дипломатску службу је ушао 1854. године. Био је аташе у британској амбасади у Санкт Петербургу 1856-57. Од 1857. до 1858. је радио у кабинету лорда Кларендона, шефа Форин офиса, а био је приватни секретар лорда Солзберија од 1878. до 1880. Перманентни подсекретар у

рин офису. Његова истраживања су потврдиле сумње да је Мејн преварант, и да му је специјалност фабриковање лажних завера против страних влада и владара. Сличну заверу је покушао да протури и бугарској влади, а 1891. године је покушао да обмане и турску амбасаду у Лондону. Јовичић је обавестио српску владу да се Мејн и 1891. године обраћао српском посланству у Лондону и да се тада представљао као барон Де Билон. Српски дипломата се за помоћ обратио и Главној полицији у Лондону и шефу Криминалистичког одељења сер Роберту Андерсону³¹ који му је потврдио све наводе Форин офиса.³²

Дипломатска белешка Александра Јовичића коначно је развејала сумње у постојање организовање међународне завере против краља Александра Обреновића, и то само неколико дана након што је лично преузео краљевска овлашћења и власт у своје руке. Истраживања српског дипломате Јовичића, поткрепљена информацијама из Београда, потврдила су да никакве завере није било, а да је иза ове лажне уроте стајао обични варалица, преварант са подебљим досјеом у Форин офису и Скотланд јарду. Ипак, и српска влада и посланство у Лондону исправно су поступили када су озбиљно узели у разматрање могућност постојање завере, коју су исцрпним испитивањем на крају одбацили као лажни покушај проблематичног британског држављанина да искористи скори долазак српског владара на престо као могућност да своје лажне информације преточи у новчану добит, или да стекне славу односно јавни публицитет. Овде не треба искључити ни могућност да је Мејн ширећи лажне информације о могућој завери против српског краља можда желео да скрене пажњу са неке друге, много веће завере против српског владара, баш онако како је и Јовичић у свом последњем писму српском министарству иностраних дела изнео као претпоставку, јер је Јовичић паралелно са Мејновим информацијама, из других извора сазнавао да се спрема завера против династије Обреновић.

Ова лажна афера (случај) која је обележила на изванредан начин почетак владавине краља Александра Обреновића показује да су и током деветнаестог века постојале особе које су озбиљне ствари као што су атентати и завере против влада и владара суверених држава покушавали да искористе за своје личне и приземне интересе, односно својевр-

Форин офису је био од 1889. до 1893. Обављао је дужност амбасадора у Османском царству од 1893. до 1898. и у Риму од 1898. до 1902.

³¹ Роберт Андерсон (1841-1918). Андерсон је био теолог и писац. Од 1868. године је радио у британском министарству унутрашњих послова, као саветник за политички криминал. Од 1888. до 1901. је био помоћни комесар у Лондонској полицији.

³² АС, МИДС, ПО 1903, Ф-1, 3/9, Д-VIII, А. Јовичић министру иностраних дела, 30. април/12. мај 1893, у: Посланство Краљевине Србије у Лондону, том II, бр. 127, стр. 236-238.

сну личну промоцију. Ова епизода је представљала и занимљив прилог историји менталитета појединца, балканских и европских друштава у деветанестом веку, јер показује да су појединци спремни због личних интереса да покваре чак и односе међу државама, што показује несумњиво и случај Ричарда Мејна.

Aleksandar RASTOVIĆ

THE CASE OF FALSE *COUP D'ETAT* ON KING
ALEKSANDAR OBRENOVIĆ IN 1893

Summary

Coup d'etat which was accomplished by Serbian prince Aleksandar Obrenović on April the 1st, in 1893. when he declared himself as full age and took power in his hand produced large surprise and shock in relevant political circles in Serbia but as well as in abroad. A few weeks after coup, Aleksandar Jovičić, secretary of the Serbian legation in London sent to Andra Nikolić, Serbian ministry of foreign affairs five large reports about preparation so called foreign assassination against new King of Serbia. Denunciator of those informations was Richard Mayne, who was the main engineer in Cocerill Company from Cardiff. Mayne in short time period sent a few precise and extensive report where he described with a lot of details all goals and activities of three conspirators. Among them two were from Montenegro with false Bulgarian passports and one of them was from Italy. He sent also names of them. This British citizen demanded from the Serbian authorities to accomplish efficient steps in order to prevent assassins to commit crime against Serbian sovereign. Serbian government carried on investigation about alleged assassination against king Alexandar Obrenović. Finally it was determined that all Mayne informations were false and that he was fraud with large criminal dossier in London Police. His basic intention was to abuse case with so called assassination against king Aleksandar in order to provide material benefit.